

Biskop Atle Sommerfeldt:

Preken høytidsgudstjeneste første juledag

Fredrikstad domkirke – 25. desember 2019

Ordspr 8,1-2; 22-31 // Hebr 1,1-6 // Joh 1,1-4

Den norske kirkes uformelle nasjonalsalme er «Herre Gud ditt dyre navn og ære». Salmen er som kjent skrevet av Petter Dass og hentet fra hans katekismesalmer som har salmer til alle leddene i katekismen. «Herre Gud ditt dyre navn og ære» er hans forklaring til den første trosartikkel - «Jeg tror på Gud Fader, den allmektige, himmelen og jordens skaper». På nummer 1 i salmeboken finner vi de tre versene vi vanligvis bruker. Det andre verset uttrykker Guds virkelighet i disse dramatiske ordene:

«Gud er Gud om alle land lå øde, Gud er Gud om alle mann var døde».

Bibelen forteller - og vitenskapen har lært oss - at jorda fantes og livet vokste frem i lang tid før Gud skapte menneskene. Gud er, som Petter Dass skriver, før mennesket - ja, mer enn det, før alt vi kan se, studere og erfare. Den menneskelige tanke og forestillingsevne kan ikke beskrive Gud. Det er ikke mulig å fastsette hvordan Gud er i vårt språk og våre begreper. Gud kan ikke stenges inn i statuer og bygninger eller menneskets tankekonstruksjoner. Dette er de abrahamittiske religionene - jødedom, kristendom og islam - sin felles bekjennelse. Gud er den Gud er, om alle mann var døde.

Hva da med oss som **lever**, kan Gud gi oss mening når Gud er uavhengig av oss og vi som mennesker ikke kan språklig og tankemessig nå frem til Gud?

Strevet med å finne tilknytningspunkter mellom vår menneskelige erfaring og tankemønstre, og Gud - utilgjengelig, men samtidig tilværelsens opphav, opprettholder og fullender - har fulgt menneske så lenge mennesker har eksistert.

Den hebraiske Bibelen tar konsekvensen av at Gud ikke kan fanges i statuer eller tankekonstruksjoner. Gudsnavnet kan ikke uttales, Gud er bortenfor språket vårt. **Men Gud er ikke taus.** Gud kan kjennes på sine **handlinger**. I naturen, historien og andre mennesker taler Gud til oss. Alt som finnes bærer Skaperens merke. Moses og profetene lærte folket - og oss! - å tolke det vi ser som glimt av Gud.

Men så mye skjer, både i natur og historie som skaper frykt og usikkerhet. Ropet og spørsmålet har runget i årtusener og ikke minst i vår tid:

Gud, finnes det nåde og kjærlighet i en verden av kamp for overlevelse og en fremtid som har så mye mørket i seg? Alt for ofte hører vi deg ikke, Gud!

Teksten vi hørte lest er innledningen til Johannesevangeliet. I evangeliet forteller Johannes om livet, tegnene, talene og hendelsene han var vitne til da han vandret med Jesus, tømmermannens sønn fra Galilea. I denne innledningen, eller prologen, setter Johannes alt det han hadde opplevd inn en tolkningsramme. Han ønsket at folk skulle forstå hvem Jesus var og hvilken betydning han har for menneskene og skaperverket. Han

ville overbevise menneskene om at Gud er kjærlighet og nåde. Jesus har vist oss det. Han er tolkningsnøkkelen Gud har gitt oss for å forstå Gud.

De første brukere av prologen var sannsynligvis gudstjenestefeirende kristne menigheter som resiterte teksten i gudstjenestene. Senere i kirkens historie fortsatte denne tradisjonen og hymnen ble brukt som gudstjenestenes avslutning.

Menighetene Johannes skrev for var kulturelt svært mangfoldig. Det var mennesker knyttet til jødiske tro og tradisjon, grekere knyttet til gresk filosofi og mytologi og mennesker som kom lenger østfra, dagens Irak og Iran med sine religiøse tradisjoner. Evangelieteksten ble ferdigstilt på slutten av det første århundre, da forfølgelser av kristne hadde begynt og menighetene var små minoriteter i en ugjestmild samtid. Ingen av dem hadde sett Jesus eller det han hadde gjort. De var avhengig av at fortellingene om Jesus ble fortalt og tolket på en måte de kunne forstå.

Johannes forklarte ved å gjøre et dristig grep. Han brukte et begrep de kjente og forsto. Logos, som vi oversetter med Ordet, var sentral i samtidens forståelse av virkeligheten. Johannes identifiserte Jesus med Logos og knyttet dermed budskapet om ham til samtidens fornuft i et for dem forståelig språk.

Men på samme tid brøt Johannes med samtidens Logos-fornuft. Han bryter med grekernes tenkemåte ved ikke å gå inn i spekulasjoner og beskrivelser av Gud, han bryter med de østlige kulturene ved å fastholde at hele skaperverket er godt og han bryter med jødisk tenkning fordi han identifiserer Guds tilstedeværelse og åpenbaring til en bestemt person, og ikke til en lovsamling og en bok.

Johannes fastholder at Gud ikke kan beskrives på annen måte enn at Gud er i begynnelsen og før alt vi kan forestille oss. Det grensesprengende budskapet han formidler, er for det første at Jesus, født av Maria, er Logos og en del av Gud. Jesus er involvert i å gi alt levende livets lys slik Gud gjør. Gud er uavhengig av mennesket, men ikke fjern fra verden. Gud og Logos er tilstede i alt det skapte og på en spesiell måte i mennesket som bærer Guds bilde.

Det andre store og for datiden og vel også for oss utenkelige som skjer med Jesus fødsel, er at Gud slo opp sitt telt i menneskenes verden og gjorde menneskenes tilværelse til sin egen. Gud gjorde seg tilgjengelig og forståelig i en konkret person. «Ingen har noen gang sett Gud, men den enbårne har vist oss hvem han er», skriver Johannes rett etter avslutningen av vår tekst. Og det Jesus viste var en Gud som kommer til menneskene med budskapet «Frykt ikke» - jeg er kjærlighet og nåde.

Johannes drar oss vekk fra spekulasjoner om Gud og himmelen, og fokuserer på et identifiserbart og konkret menneske. Vår fornuft kan ikke gripe Gud, vårt språk rommer ikke Gud, naturvitenskapens metode kan ikke finne frem til Gud. Det betyr ikke at Gud ikke finnes slike vår tids ny-ateister hevder. Gud finnes bortsett fra vår fornuft, men med Jesus får vi mulighet til å beskrive Guds egenskaper og handlinger. Tilliten til Gud er ikke forankret i spekulasjoner om Gud, men i det Gud i Jesus har vist oss og gjort **med** oss og **for** oss. Vårt Guds-bilde har fått et fast ankerfeste.

Inkarnasjon kalles dette - Gud stiger ned og inn i menneskets verden og ikler seg kropp og fysisk materie. I den kristne kirke ble inkarnasjonen dåpen og nattverdets skjulte mysterium. Sakramentene ble inkarnasjonens fortsatte sted. Luther kan si at Gud i dåpen slår opp sitt telt i menneskets hjerte og Jesus får sitt opphold der, hvert menneske blir en Betlehemsstall.

Luthersalmen som vi skal synge seinere i gudstjenesten uttrykker det slik:
«Å, hjertens kjære Jesus Krist, gjør deg en vugge i mitt bryst! Kom, hvil deg i mitt hjerteskrin, og gi meg del i nåden din!»

Vår lengsel etter Gud handler også om å finne frem til Jesu telt i vårt indre, å gjenta gjeterne og vismennenes vandring til Jesu føderom som finnes der inne. Denne reisen innover i vår egen bevissthet har i hele kirkens tid vært knyttet til erfaringen av at Gud kommer til oss i «lyden av skjør stillhet», for noen av oss hjulpet av musikken og kunstens formidling av det guddommelige mysteriets tilstedeværelse i vår intuisjon, anelse og erfaring.

Reisen innover kan bringe oss nærmere livets lys, men vi vil også finne mørke der inne. I vårt indre finnes både lys og mørke som hele tiden følger hverandre som sollyset og skyggen. Reisen innover bringer oss som reisen utover i samfunnet vi lever i, til et gjerde vi ikke kan klatre over - døden - og en virkelighet vi ikke kan utrydde - vår evne til likegyldighet, apati og kynisme i møte med naturens og menneskers lidelse. Dess oftere vi finner frem til Jesus i oss og møter Jesus i andre mennesker, dess tydeligere blir sannheten at vi trenger nåde for å leve. Vi kan ikke leve av vårt eget lys, like lite som vi ga oss selv livet da vi ble unnfanget og født.

Julenattens budskap er at Guds kjærlighet som i begynnelsen skapte oss i sitt bilde, kommer til oss og gir oss lys i mørke og liv i dødens skygge. Gud kommer til oss med nåde og kjærlighet og sier «Frykt ikke», jeg er hos dere og bor midt i blant dere.

For å understreke julens fortsatte inkarnasjon her hos oss, i vår tid, på alle steder og for alle folkeslag, gjøres i enkelte gudstjenester en krybbe om til et underlag for bordet nattverdets elementer står på. Slik tydeliggjøres det at Gud ikke bare kom til menneskene den gangen i Betlehem og ikke bare en gang i menneskenes dåp, men hver gang vi feirer nattverdets store gjestebud. I brødet og vinen inkarneres Gud «så ofte som vi spiser og drikker det».

Julens mysterium gjentas og gjentas. I vår årlige julefeiring, i dåpens virkelighet og nattverdets gjestebud gjenskapes det Prøysen i julekveldsvisa synger om Betlehemsstjernen: «Den fyrste gong hu skinte så laga ho ei bru, imella seg og himmel'n og ei krybbe og ei ku».

Gud er Gud om alle land lå øde, Gud er Gud om alle mann var døde». Det er den store sannheten vi ikke kan trenge bakenfor. Det er heller ikke nødvendig. Gud har kommet til oss. I Jesus kan vi se så mye av Gud som vi trenger, tilliten til at ikke noe av det vi opplever av lidelse og sorg og smerte, kan rive oss ut av Guds kjærlighet i Jesus Kristus. For Gud har slått opp sitt telt hos oss. Det gir kraft til å leve og mot til å dø.

Ære være Faderen og Sønnen og Den hellige ånd som var og er og blir en sann Gud fra evighet. Amen.